Др МИЛАН ПОПОВИЋ

КУЛТУРА НЕОЛИТА

Федерације нема без демократије. Овако гласи један од аксиома федерализма. Управо овај аксиом имао је на уму и Карл Фридрих када је пре неколико деценија тадашњу СФРЈ назвао фасадном федерацијом. Исти аксиом имао је на уму и аутор овог текста када је пре неколико година ову познату Фридрихову дијагнозу протегнуо и на актуелну СРЈ. Као што се испод фасаде СФРЈ деценијама крила недемократска, мада мулти–национална комунистичка власт, тако се и испод фасаде СРЈ годинама крије недемократска, само сада агресивно–националистичка, великосрпска доминација. Геноцидна идеја ове доминације "један народ, једна држава, један вођ!", пре неколико месеци, записана је чак и у програмску Декларацију новоформиране такозване црвено–црне коалиције и владе веће федералне јединице.

Ни у овој ствари, међутим, црногорска 1997–1998. није донела разрешење. И након читаве серије спољашњих и унутрашњих великосрпских, унитаристичких удара, "у институцијама и изван институција система", од којих је наопаснији свакако био онај заустављен на самој ивици рата у Подгорици 14. јануара 1998, као и након читаве серије углавном одбрамбених реакција Црне Горе, наиме, изгледа као да се СРЈ, почетком лета ове године, током неколико такозваних сусрета на врху, вратила у колотечину фасаде.

Удари 1997–1998, ипак, нису прошли без икаквог ефекта. Напротив. Напетост између фасаде и оног испод фасаде, иманентна фасадној федерацији као таквој, ескалирала је до очигледности и пуцања. Фасада је скоро потпуно спала. СРЈ је малтене клинички мртва. Договорно или једнострано, најчешће вољом веће јединице, гасе се и њене последње функције. Рационалност аналитичара немоћна је пред непредвидивом маштом распадања. Стару и већ по мало досадну самовољу савезног председника дневно сустижу нове и све необичније фор-

ме кршења устава од стране осталих савезних органа: чиновничка уредност у гажењу уставног права Црне Горе од стране савезног Уставног суда, неуставна ампутација мандата Црне Горе у Већу република, противуставно конституисање владе Момира Булатовића као de facto друге владе Србије (или, што је исто, владе Велике Србије), да поменемо само неке.

У некој другој држави описани удари неизоставно би довели до ширења и снажења унутрашњег консензуса. Не и у Црној Гори. Црногорску 1997–1998. обележава дубока подела и конфронтација. Као зидање Скадра на Бојани. Истовремено пропадање и обнављање фасаде. Разарање Црне Горе и Југославије уз милитантне покличе "Југославија, Југославија"?! И то од стране чак педесет или (свеједно) тридесетшест процената бирачког тела! Кључно питање је: Откуда у Црној Гори овако масовна и снажна политичка илузија, самообмана? Пре него што се на ово питање одговори, оно друго, из њега изведено, државно питање Црне Горе, не може исправно чак ни да се постави. Било каква симплификација, па и фиксација за ово или оно такозвано коначно решење, кад таквом решењу не претходи и одговарајуће утемељење (разумевање и обезбеђење), у овој ствари, као и иначе, може да буде само штетна.

На површини, ствари изгледају као да су саме по себи јасне. Без сумње, сукоб из деведесетосме продужетак је сукоба из осамнаесте. Чак и пароле неодољиво сличе: "Југославија без алтернативе" (1998), "Безусловно уједињење" (1918). Историчари знају, реч је о сукобу "дугог трајања". Специфични, двоструки или чак троструки идентитет православног живља Црне Горе (Црногорци, Црногорци–Срби/Срби–Црногорци, Срби), који је у основи овог сукоба, формиран је у последња два–три века, у дугом и још увек отвореном и неизвесном, мултиваријантном процесу изградње нације–државе (Црна Гора, Велика Србија, Југославија).

Наравно, историја сама по себи није довољна. И драму двоструког (троструког) идентитета осамнаесте односно деведесетосме на сцену поставља тек актуелна политика. Политичка антропологија указала је на главни механизам ове драме, на онај неисцрпни "демон власти" о којем је тако уверљиво писао Макс Вебер, а политичка социологија на разгранату интересну клијентелистичку базу из које се та драма дневно напаја. Следи само груба скица. Систем: квази–феудализам, политички капитализам, клијентелизам. Механизми: монополи, привилегије, синекуре. Актери: падрони, кадрови, клијенти. Ефекат: не–рад, анти–рад, паразитизам. Власт и политика као опсесија, али и као извор богаћења. А чак и паразити о себи воле добро да мисле. Уместо критичког суочавања и освешћења политичка илузија и самообмана. "Југославија, Југославија!"

У нео–традиционалном друштву, какво је и оно овде и данас, интересни клијентелистички комплекс енормно је увећан. Као што је добро познато, у овом друштву, значај предмодерних, крвних, рођачких, кумовских, пријатељских и сличних веза, много је већи, него у било ком друштву које је неповратно и успешно прошло кроз целокупни модернизацијски процес. То смо веома добро могли да видимо и током бурних председничких и парламентарних избора 1997–1998. Па ипак, ни овај енормни интересни клијентелистички комплекс не може сам да објасни сву масовност и снагу оне политичке илузије и самообмане. Мора се ићи још дубље и даље.

Мора се ићи чак до неолита и патријархата. Није претеривање. О различитим аспектима продуженог дејства ових формација, чак и до данашњег дана, говоре многа новија истраживања, она Вилхелма Рајха, Ноема Чомског, Виљема Мек Нила, Ивана Ивековића, Трајана Стојановића, да поменемо само нека. У свим овим истраживањима, а посебно у *Балканским световима* Трајана Стојановића, политички конзерватизам и насиље на Балкану у последњих сто–стопедесет година, па и насиље које се на Балкану шири данас, на крају другог миленијума, тумаче се управо као инфериорна реакција, одговор, страх неолитске културе и патријархата од модернизације. Отуда и у Црној Гори онако масовна и снажна политичка илузија, самообмана. Ватре неолита на улицама Подгорице. "Југославија, Југославија!"